

Αθήνα, 18 Μαΐου 2021

Αγαπητές παραλήπτριες, αγαπητοί παραλήπτες,

Ολοκληρώνουμε αυτό το μακρύ αλλά και σύντομο ταξίδι των επιστολών από μακριά. Ο χρόνος κύλησε γρήγορα. Πιο γοργά και απ' όσο φανταζόμασταν και τώρα φθάνει η ώρα του αποχαιρετισμού. Μέχρι το επόμενο ταξίδι που ευχόμαστε όλοι να μην αργήσει...

Αυτή η τελευταία αποστολή έχει τίτλο «Μια απρόσμενη συνάντηση: επιστροφή στην Καλαμάτα» και βασίζεται στην ιστορία μιας πολύ συγκινητικής, απρόβλεπτης γνωριμίας, την οποία αφηγείται η Γεωργία Κουτσούκου. Έτσι, έπειτα από τις περιπλανήσεις μας σε τόπους και χρόνους μακρινούς ή όχι και τόσο, επιστρέφουμε στο σημείο απ' όπου ξεκινήσαμε. Δηλαδή στην Καλαμάτα.

Η ιστορία μας μοιάζει βγαλμένη από τη λογοτεχνία, όμως είναι πέρα για πέρα αληθινή. Ξεκινά με την ανύποπτη Γεωργία Κουτσούκου, η οποία μόλις έχει φθάσει στη Ρώμη για σπουδές και, μαγεμένη από τις μυρωδιές που αναδίνουν τα φαγάδικα της αιώνιας πόλης, μπαίνει σ' ένα τυχαίο εστιατόριο για να φάει μια απλή πίτσα. Εκεί, μ' έναν αλλόκοτο τρόπο, σχεδόν σαν από επιταγή της μοίρας, γνωρίζεται μ' έναν ηλικιωμένο Ιταλό και την Εβραία γυναίκα του, επιζήσαντες και οι δύο του Νταχάου. Τα παιχνίδια της μοίρας όμως δεν τελειώνουν εδώ. Εκείνη τη μέρα, η Γεωργία θα επιστρέψει στον τόπο της, αρκετές δεκαετίες νωρίτερα και θα ενώσει κομμάτια του παρελθόντος που ως τότε δεν υποπτευόταν καν.

Επιπλέον, η ιστορία του ηλικιωμένου ζευγαριού είναι και μια σπαρακτική ιστορία αγάπης. Είναι επίσης μια υπενθύμιση ότι ακόμα και στις πιο σκοτεινές στιγμές της ιστορίας, υπάρχουν πάντοτε άνθρωποι που στέκονται στο ύψος των περιστάσεων και σώζουν όχι μονάχα κάποιον που κινδυνεύει ν' αφανιστεί, αλλά κατ' επέκταση και τον κόσμο ολόκληρο.

Η ιστορία αυτή, που είναι σαν παραμύθι σχεδόν, μας διδάσκει ότι μια πράξη καλοσύνης ποτέ δεν πέφτει στο κενό και πάντοτε, σήμερα ή αύριο, θα υπάρξει κάποιος που θα την αφηγηθεί, θα διαφυλάξει τη μνήμη κι έτσι συνεχίζει ο κόσμος.

Με αφορμή την ιστορία «Μια απρόσμενη συνάντηση», ο Δημήτρης Λεοντζάκος γράφει το ποίημα «Πέλεκυς» και ερμηνεύει, μαζί με τη Δήμητρα Κατιώνη, το έργο *Fünf canons*, op.16. Nr II του Anton Webern και το έργο *Lied, 44 Duos* του Béla Bartók.

Η Mariana Kúttulas-Vrsalonić συνέθεσε το τραγούδι «Κάποτε...» εμπνευσμένο από τον ρυθμό του Καλαματιανού. Όλα τα ηχητικά αρχεία βρίσκονται στον σύνδεσμο:

https://soundcloud.com/okypus/sets/aprosmeni_synantisi

Το βίντεο με τίτλο *Κρυφή αιτιατική* είναι μία δημιουργία της Caroline Luigi, πάνω σε μία μουσική σύνθεση του Γιώργου Κυριακάκη και ερμηνεία με μπάσο κλαρινέτο του Δημήτρη Λεοντζάκου. Οι δημιουργοί γράφουν λίγα λόγια σε ένα σύντομο κείμενο που περιλαμβάνεται στην αποστολή.

Μπορείτε να παρακολουθήσετε το βίντεο στον παρακάτω σύνδεσμο:

https://youtu.be/deGFJ2_02Dk

Η Γεωργία Κουτσούκου μάς δίνει τη συνταγή για Μπρουσκέτα με μπομπότα και η Ελένα Κουτριάνου γράφει το θεωρητικό κείμενο «Η επιστολική τέχνη (mail art)». Η Caroline Luigi πραγματοποίησε τα σχέδια και την εικαστική μορφοποίηση.

Στη συνολική δημιουργία συμμετείχαν επίσης η Ιλιάννα Παζαρζή, ο Σταμάτης Πολενάκης, η Μαργαρίτα Σταυράκη, η Άννα Τσίχλη και η Αθηνά Στούρνα, που συντόνισε την πέμπτη αποστολή.

Κλείνοντας την τελευταία αυτή επιστολή, θα θέλαμε να σας ευχαριστήσουμε που μοιραστήκατε μαζί μας αυτό το μαγευτικό ταξίδι στον χώρο και τον χρόνο. Σας ευχόμαστε να περάσετε ένα μακρύ και ξέγνοιαστο καλοκαίρι, γεμάτο με πραγματικά ταξίδια, απρόσμενες γνωριμίες, περιπέτειες και καλό φαγητό.

Εις το επανιδείν,

Θίασος Ωκύπους

Υ.Γ. Σε περίπτωση που θέλετε να κρατήσουμε επικοινωνία, να μας στείλετε ιδέες, γραπτά ή άλλες δημιουργίες σας, μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μας στην ηλεκτρονική διεύθυνση okypustheatre@gmail.com ή στη σελίδα μας στο facebook www.facebook.com/okypustheatre.

Μια απρόσμενη συνάντηση:
επιστροφή στην Καλαμάτα

Όταν πήγα κάποτε να σπουδάσω στη Ρώμη, ήμουν πολύ ενθουσιασμένη. Εκεί έζησα πολύ όμορφα πράγματα και το πρώτο είναι αυτό που θα σας περιγράψω τώρα.

Είναι μια Κυριακή πρωί, που προσπαθώ να κάνω την κλασική Ιταλίδα, ξυπνάω, φτιάχνομαι, ντύνομαι και πηγαίνω σε ένα καφέ και μετά - ήταν 11.30 η ώρα - πήγα να πάρω ένα κομμάτι πίτσα - pizza portavia το λένε - δηλαδή να το πάρεις στο σπίτι... Κι έχω μπει σ' ένα μικρό μαγαζί και διαλέγω.

Δίπλα μου είναι ένα ζευγάρι, σχετικά μεγάλοι άνθρωποι και με κοιτούν. Βγάζω τα χρήματα να πληρώσω, που τα είχα μέσα στο διαβατήριό μου και όπως βγάζω το διαβατήριό ακούω τον κύριο, τον Ιταλό, να διαβάζει δίπλα μου: «Ελληνική Ντημοκρατία». Και μου λέει: «Είστε Ελληνίδα;», «Α, βέβαια, είμαι Ελληνίδα» και τον αρχίζω σε γρήγορα Ελληνικά. Τον βλέπω που σηκώνει τα χέρια και μου λέει: «Basta - φτάνει - όχι τόσο γρήγορα. Είμαι Ιταλός, δεν είμαι Έλληνας». Λέω: «Ναι, αν μιλάτε Ελληνικά, ωραία, θα σας μιλάω κι εγώ πιο αργά να με καταλαβαίνετε».

Έχουμε ψωνίσει και οι δύο και ξεκινάμε και μιλάμε μέσα στο μαγαζί, ενοχλούμε, όμως, γιατί έχει κόσμο που μπαίνει και βγαίνει. Μου λέει: «Έλα στο σπίτι μου να πιούμε καφέ και να φάμε».

Λίγο φοβήθηκα, δεν τον ήξερα, απέφυγα. Λέω: «μια άλλη φορά». Η γυναίκα του εν τω μεταξύ είχε βγει έξω - κάπου πήγε να ψωνίσει - και μιλούσαμε μόνοι μας. Και φεύγω.

Την επόμενη Κυριακή, πάω στο ίδιο μαγαζί να πάρω πίτσα πάλι την ίδια ώρα και τους συναντάω. «Α», λέει ο κύριος Πέπε - Τζουζέπε τον έλεγαν και τον φώναζαν Πέπε, «η φίλη μου η Ελληνίδα! La mia amica Greca!» «Α», λέω κι εγώ «τι κάνετε; είστε καλά;» Μου λέει: «Σήμερα είμαι μαζί με τη γυναίκα μου. Δε θα μας πεις όχι να έρθεις στο σπίτι μας να πιούμε ένα καφέ. Μένουμε πολύ κοντά».

Πηγαίνω στο σπίτι τους λοιπόν, μου φτιάχνουν έναν καπουτσίνο, μου δίνουν μπισκότα, πίνουμε τον καφέ όλοι μαζί και του λέω: «Πώς και μιλάτε εσείς Ελληνικά; Σας αρέσει τόσο πολύ η πατρίδα μου;». Μου λέει: «Εσύ γιατί ήρθες να σπουδάσεις στην Ιταλία; Σου αρέσει τόσο πολύ η πατρίδα μου; Ξέρεις κάτι; Εσύ είσαι πολύ μικρή, δεν έχεις ζήσει τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, που και εγώ και η γυναίκα μου τον ζήσαμε, γιατί εμείς οι δύο, ξέρεις πού γνωριστήκαμε;» Λέω: «Πού γνωριστήκατε;» «Ημασταν», μου λέει, «αιχμάλωτοι στο Νταχάου». Και σηκώνει το μανίκι του και αυτός και η σύζυγός του, η κυρία Μπιάνκα και βλέπω τον αριθμό από τότε που ήταν κρατούμενοι και παθαίνω τεράστιο σοκ.

Η κυρία Μπιάνκα ήταν Εβραία και γνωρίστηκαν με τον Πέπε στο Νταχάου, κατά την απελευθέρωση: ο Πέπε πήρε τη Μπιάνκα σχεδόν αγκαλιά και την έβγαλε από το στρατόπεδο γιατί αυτή δεν μπορούσε να περπατήσει από την αδυναμία και από την κακουχία. Αυτός ήταν πιο δυνατός.

«Α!», λέω: «Πω πω, έχω μπροστά μου δύο ήρωες. Πώς καταφέρατε και επιζήσατε; Είμαι πολύ περήφανη που σας γνωρίζω». Μου λέει: «Ξέρεις, εγώ, πριν με πιάσουν οι Γερμανοί, ήμουν με τους Camicia nera, με τον Μουσσολίνι, γιατί πιστεύαμε τότε ότι θα αλλάξει τα πράγματα και ήμουν στην μπάντα - είμαι μουσικός. Και σε μία από τις παρελάσεις που είχα κάνει στην Πελοπόννησο, ξέρεις πού είναι η Πελοπόννησος;» Λέω: «Μα και βέβαια ξέρω, αφού είμαι από την Πελοπόννησο.» «Α, ναι», μου λέει: «Από ποια πόλη της Πελοποννήσου;» Λέω: «Από την Καλαμάτα.» Και τον βλέπω και παγώνει και τον ρωτάω: «Τι πάθατε;». Μου απαντάει: «Εγώ έζησα στην Καλαμάτα. Θα σου δείξω και μια φωτογραφία.»

Και φεύγει, φέρνει τη φωτογραφία, μου τη δίνει και μένω ενεά, γιατί τη φωτογραφία αυτή την έχω δει όταν ήμουνα μικρή, με τον μπαμπά της μαμάς μου και τον κύριο Πέπε και κάποιους άλλους που δεν τους γνωρίζω. Και μου λέει τότε: «Αυτοί είναι οι φίλοι μου στην Ελλάδα, είναι στην πατρίδα σου.» Εγώ, δακρυσμένη, του λέω: «Κύριε Πέπε, αυτός ο φίλος σου που είστε εδώ στη φωτογραφία είναι il mio nonno - ο παππούς μου».

Και τον βλέπω τότε - μάρμαρο, επίσης όπως κι εγώ, και η σύζυγός του βέβαια. Εγώ ήξερα την ιστορία από μικρή, αλλά πίστευα ότι μας την διηγούνταν λίγο υπερβολικά. Και βρίσκομαι εκείνη την ώρα στη μεγάλη και πραγματική αλήθεια, η οποία δεν ήταν καθόλου υπερβολή. Για κάποιες μέρες είχε κρύψει ο παππούς μου τον κύριο Πέπε, μαζί με κάποιους άλλους Ιταλούς.

Τους αγκάλιασα και έκλαιγα μαζί τους. Πήρα τη γιαγιά μου στο τηλέφωνο - η γιαγιά μου ζούσε ακόμα, ο παππούς μου δεν ζούσε. Της το είπαμε και βεβαίως, ήταν πάρα πολύ συγκινητικό για όλους: η εγγονή να συναντάει τυχαία τον άνθρωπο τον οποίο βοήθησαν εκείνη την περίοδο, όταν οι Γερμανοί κυνηγούσαν τους Ιταλούς στην πατρίδα μας.

Η σύμπτωση αυτή δεν υπήρχε. Δηλαδή, αν πάρουμε τη θεωρία ότι τίποτα δεν είναι τυχαίο, νομίζω ότι ένας μεγάλος κύκλος έκλεισε εκεί. Δεν είναι τυχαίο. Νομίζω ότι έπρεπε να γίνει, γιατί έπρεπε να ανοίξει ένας άλλος κύκλος που θα μπορούσε να αποτελέσει και το θέμα της τελευταίας ιστορίας των αποστολών.

Ο κύκλος που ανοίγει σε αυτήν την υπόθεση είναι ότι όλες οι ιστορίες, ακόμα κι αν είναι μυθοπλασίες, περιγράφουν και κάποια πραγματικότητα. Ιδιαίτερα όταν οι ιστορίες προέρχονται από το παρελθόν πρέπει να διαφυλάσσονται, αν είναι πραγματικές. Αν είναι μυθοπλασίες πρέπει να εμπλουτίζονται, γιατί - θα πω το γνωστό - ότι οι λαοί που δεν έχουν παρελθόν δεν έχουν μέλλον. Κι αυτό πρέπει να το διαφυλάξουμε. Θα είναι μία από τις βασικές αρχές για να μην ξαναγίνει ποτέ πόλεμος.

Να μην ξεχάσουμε επίσης ότι μιλάμε για μία μαύρη περίοδο και πέρα από τη μαύρη περίοδο για την ανθρωπότητα, μιλάμε για πείνα. Μία από τις βασικές ανάγκες του ανθρώπου είναι να τρέφεται. Τότε δεν υπήρχε φαγητό, δεν υπήρχε ειρήνη και η αγάπη μεταξύ των ανθρώπων, μεταξύ των λαών, ήταν πολύ αδύναμα ακόμα και σαν σκέψη.

Αυτή είναι η ιστορία με τον κύριο Πέπε, την κυρία Μπιάνκα και τον παππού μου τον Πώργο, που εγώ τους έζησα πολλά χρόνια μετά τον πόλεμο.

Στα επόμενα δύο χρόνια των σπουδών μου στην Ιταλία, σχεδόν όλες τις Κυριακές τρώγαμε μαζί. Είχα βρει μια νέα οικογένεια πια στην Ιταλία. Μέχρι που έφυγε πρώτη η Μπιάνκα και λίγο διάστημα μετά, εκείνος. Ας πούμε ότι ήταν «i miei nonni Italiani» - οι παππούδες μου στην Ιταλία. Τους ευχαριστώ και είμαι πολύ περήφανη για όλη αυτήν την ιστορία που έζησα, όπως και για τους προγόνους μου, όπως και για τόσους ανθρώπους που συνάντησα σε έναν ξένο τόπο. Ευχαριστώ.

Πέλεκυς

και μερικά ακόμη σημεία
- ηχητικά, γραπτά ή άγραφα -

1.

Χρόνος είναι η ηχώ
ενός θηριώδους κέδρου
- του Λιβάνου -
που γκρεμίζεται
αναίτια
μέσα στη νύχτα.

Ή μάλλον
ο άνεμός της
μέσα
στα αμείλικτα φύλλα του.

2.

Η νόσος και η μνήμη
περισσότερο από ό,τι
ο κόσμος και ο τρόμος.

Είπε και αναλήφθηκε στους ουρανούς
ο άγγελος αυτού του γκρεμού.

3.

Στο φως υπάρχει μια σχισμή
λεπτή
σα μίσχος κρυφής αιτιατικής
που
εάν την τραβήξεις
εκρήγνυται

αύτανδρη
όλη η γλώσσα.

Προτού περάσεις για τα καλά στον κόσμο των φαντασμάτων, να γράψεις πως δεν υπάρχει υψηλότερος ουρανός απ' αυτήν την πηγή που έχει το χρώμα της χλόης.

Philippe Jaccottet

Από τον Λίβανο μέχρι την Ρώμη και από την Καλαμάτα έως το πράσινο χρώμα της χλόης. Απ' τον Philippe Jaccottet μέχρι τον Anton Webern και τον Béla Bartók, εκείνη η αιτιατική του χρόνου που σχίζεται, οπισθοχωρεί, σωριάζεται και αενάως πέφτει, θα μας τρώει τα μάτια, θα ανθίζει έξω και μέσα μας μάταια. Κοιμήσου μικρέ Ιησού του χρόνου, κοιμήσου αναίτια μητέρα του τρόμου και της αδύνατης μνήμης. Κοιμήσου, θα βρεθούμε ξανά σε μιαν άλλη ζωή, στην μακρινή ανατολή, όπου το πράσινο είναι το πιο άλυτο μυστήριο και η τύχη εκείνη η διάφανη, μικρή αντανάκλαση που πετάει αθόρυβα έξω απ' τον χρόνο. Η μουσική είναι το ανάποδο της θλίψης αλλά πιο άναυδη απ' το νερό, από τον απέραντο ουρανό. Κρατήσου απ' το φως. Οι άγγελοι είναι τα αχόρταγα πουλιά της αβύσσου.

Τα σημεία:

Philippe Jaccottet, *Το τετράδιο της χλόης, Οικόσημο πράσινο και λευκό*, μετάφραση: Ιωάννα Κωνσταντουλάκη-Χάντζου, Αθήνα, Εκδόσεις Άγρα, 1990

Anton Webern, *Fünf canons*, op.16. Nr II, *Ruhig*, 1923-4, Βιέννη. Στο πρωτότυπο ντουέτο για φωνή και κλαρινέτο, εδώ μία μεταγραφή για κλαρινέτο και βιόλα. Το κείμενο στο οποίο βασίζεται ο Webern είναι ένα νανούρισμα. *Dormi, Jesu! Mater ridet / Quae tam dulcem somnum videt, / Dormi, Jesu! blandule! / Si non-dormis, Mater plorat, / Inter fila cantans orat, / Blande, veni, somnule.*

Béla Bartók, *Lied*, 44 Duos, μεταγραφή για κλαρινέτο και βιόλα.

κείμενα: Δημήτρης Λεοντζάκος | βιόλα: Δήμητρα Κατιώνη, κλαρινέτο: Δημήτρης Λεοντζάκος

Λίγα λόγια για το βίντεο Κρυφή αιτιατική (2021)

https://youtu.be/deGFJ2_02Dk

Βίντεο: Caroline Luigi

Μουσική: Γιώργος Κυριακάκης

Μπάσο κλαρινέτο: Δημήτρης Λεοντζάκος

Η (φανερή) αιτιατική όσο κι αν παρενοχλείται δεν εκρήγνυται, κείται εκεί, εν μέσω άλλων πτώσεων κι σ' απολαμβάνει να προσπαθείς, ως σεμνός γλωσσικός τρομοκράτης, όχι ειρωνικά, όχι απαραίτητα ειρωνικά, οπωσδήποτε όχι ηρωικά:

στη Ρώμη, σε ένα καφέ, ένα κομμάτι πίτσα, στο σπίτι, τα χρήματα, στο διαβατήριό μου, τον κύριο, τον Ιταλό... και παρακάτω: την ιστορία, την ώρα, τη γιαγιά μου, τον άνθρωπο... Τον άνθρωπο.

Ξεκουράζεται. Αδημονώντας (αυτό ναι, διακριτικά μειδιώντας ειρωνικά) να μεταβεί εκεί που είναι αδύνατη η συγκεκριμένη πτώση.

Πάντως, πρέπει κι εκεί κάπως να αιτιαστούν (sic). Τα πράγματα.

Ευτυχώς, μια εικόνα -κοινώς λεγόμενο- ίσον χίλιες λέξεις (άρα, μαθηματικά υπολογίζοντας, εικοσιτέσσερις εικόνες ανά δευτερόλεπτο για επτά λεπτά ίσον ... πάαααα πολλές λέξεις) κι επίσης -ομοίως κοινώς κλπ.- η μουσική είναι παγκόσμια γλώσσα. Συνεπώς, αφού περισσεύει η μετάφρασή τους, δεν κινδυνεύουν η αιτιατική της εικόνας ή/και του ήχου. Ευτυχώς εν πάση περιπτώσει που η αιτιατική δεν υφίσταται καν ως μουσική πτώση.

Ευγνωμοσύνη στον Δ.Λ. που και με τον έναν και με τον άλλον τρόπο πυροδότησε αυτήν την άρνηση για μιαν αιτιοκρατική αφήγηση.

ΜΠΡΟΥΣΚΕΤΑ ΜΕ ΜΠΟΜΠΟΤΑ

Πολλά βιβλία και άρθρα έχουν γραφτεί για την κατοχική μαγειρική. Ο φόβος και η πείνα εξωθούσαν τη φαντασία των νοικοκυρών να σκαρφίζονται φαγητά με υλικά παράξενα. Μπομποτάλευρο, σταφίδα, σουσάμι, ξύδι. Παρόλα αυτά, στην πορεία των ετών πολλά από εκείνα τα φαγητά έχουν αποδειχθεί υψηλής διατροφικής αξίας, μιας και ήταν απαλλαγμένα από βλαβερά για τον οργανισμό του ανθρώπου στοιχεία.

Το ψωμί των φτωχών, η κατά κόσμο μπομποτά, από μαρτυρίες των ανθρώπων της εποχής ήταν το νοστιμότερο πράγμα στον κόσμο.

Σήμερα θα σας παρουσιάσω μια συνταγή μοναδική. Τροφή για σκέψη με μπρουσκέτα μπομποτάς, σύγκλινο και σφέλα. Μεζές λαϊκός και διόλου ευκαταφρόνητος. Έτσι, για να ευφραίνεται η ψυχή και το μυαλό να δημιουργεί. Να υποτάσσονται τα μυαλά στη σκέψη και στη γεύση, όχι στην πίκρα άνευ όρων.

Συνταγή για μπομποτά

- 3 κούπες καλαμποκάλευρο
- 1 κούπα αλεύρι για όλες τις χρήσεις
- 1 κούπα ζεστό νερό
- 1 κουτ. γλυκού αλάτι
- 1 κουτ. σούπας ζάχαρη
- 1 κουτ. σούπας ξερή μαγιά

Αναμειγνύουμε όλα τα υλικά εκτός από το νερό. Ρίχνουμε σιγά σιγά το νερό, και ίσως λίγο παραπάνω, και αρχίζουμε να ζυμώνουμε καλά για 10-15 λεπτά. Αφήνουμε τη ζύμη μας για μία ώρα, να «ξεκουραστεί». Αλευρώνουμε μια επιφάνεια και ζυμώνουμε την μπομποτά. Αφήνουμε σε ζεστό σημείο, για να φουσκώσει μισή ώρα ακόμα.

Ψήνουμε σε προθερμασμένο φούρνο, στους 180 βαθμούς για 40 λεπτά. Ξεφουρνίζουμε και απολαμβάνουμε!

Μπρουσκέτα καλαμποκόψωμου

- 4-5 φέτες ψωμί από καλαμπόκι, μπομποτά
- 1 μέτρια ντομάτα
- 1 κουταλιά της σούπας βαλσαμικό ξύδι
- 1 σκελίδα σκόρδο λιωμένη
- τυρί σφέλα, αιγοπρόβειο τυρί από Μεσσηνία
- σύγκλινο Καλαμάτας
- αγγουράκια κάπαρης κατά το δοκούν
- ρίγανη
- αλάτι
- ελαιόλαδο

Κόβουμε σε μικρούς κύβους τη ντομάτα και αλατίζουμε, ενώ παράλληλα ρίχνουμε μια κουταλιά βαλσαμικό ξύδι. Στη συνέχεια λιώνουμε τη σκελίδα του σκόρδου και ανακατεύουμε καλά τα κυβάκια της ντομάτας. Φρυγανίζουμε ελαφρώς τις φέτες της μπομποτάς.

Τοποθετούμε σε πιάτο το ψωμί, βάζουμε με προσοχή τα κυβάκια της ντομάτας. Κόβουμε το παστό (σύγκλινο) και ρίχνουμε στα κενά της μπρουσκέτας. Ρίχνουμε λίγο ελαιόλαδο και τα αγγουράκια κάπαρης. Σερβίρουμε με τη σφέλα.

Η επιστολική τέχνη (mail art)

Αν και αναπτύχθηκε στη δεκαετία του 1950 και του 1960, η επιστολική τέχνη (postal art, mail art, correspondence art) αποτελεί μια πρακτική τέχνης ή ένα είδος τέχνης, το οποίο παρουσιάζει μεγάλη διάδοση και σήμερα σε όλο τον πλανήτη, ιδιαίτερα μάλιστα λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών που επέβαλε η πανδημία¹. Ουσιαστικά πρόκειται για καλλιτεχνικό κίνημα το οποίο αποσκοπεί στην προσέγγιση ενός ευρύτερου κοινού, πέρα από το «καλλιεργημένο» καλλιτεχνικά κοινό, μέσω των υπηρεσιών ταχυδρομείου. Η επιστολική τέχνη θεωρείται ότι ουσιαστικά υλοποιείται από τη στιγμή που παραλαμβάνεται από το κοινό της. Για τον καλλιτέχνη Edward M. Plunkett, το πρώτο έργο επιστολικής τέχνης ήταν η παράδοση της βασίλισσας Κλεοπάτρας τυλιγμένης μέσα σε χαλί στον Ιούλιο Καίσαρα². Και οπωσδήποτε ανάμεσα στους πιο πρόσφατους προδρόμους της μπορεί να περιληφθεί το έργο του Marcel Duchamp και των Ιταλών Φουτουριστών, αλλά και του Van Gogh³ και βεβαίως των Ντανταϊστών.

Δύο είναι τα κύρια χαρακτηριστικά της επιστολικής τέχνης. Καταρχάς, η επικοινωνιακή της λειτουργία. Αφενός, οι καλλιτέχνες και συγγραφείς εργάζονται σε συνεργασία με άλλους καλλιτέχνες και συγγραφείς, προωθώντας συνεργατικούς τρόπους που προβάλλουν την αξία της ισότητας και παράλληλα της ισότιμης δημιουργίας. Αφετέρου, για την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη διάδοση της τέχνης αξιοποιούνται δίκτυα επικοινωνίας τα οποία παρακάμπτουν τους καθιερωμένους τόπους/χώρους επίδειξης και/ή πώλησης της τέχνης, δηλαδή τους εκθεσιακούς χώρους (γκαλερί) και τα μουσεία. Τα δίκτυα αυτά περιλαμβάνουν το επίσημο ταχυδρομείο και το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, κυρίως. Ως προς αυτό το τελευταίο, η επιστολική τέχνη της δεκαετίας του 1950 και του 1960 εμφανίζεται σε κάποιο βαθμό να είναι προδρομική των σύγχρονων εξελίξεων, όχι μόνον διότι το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο μέσω της άυλης αποστολής τείνει πλέον πρακτικά να αντικαταστήσει την αποστολή ταχυδρομικού υλικού, αλλά και της γενικότερης κυριαρχίας του διαδικτύου και των ηλεκτρονικών μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Το δεύτερο βασικό χαρακτηριστικό της επιστολικής τέχνης είναι η διαμεσική διασύνδεση διαφορετικών μορφών τέχνης: Τα μέσα τα οποία αξιοποιούνται στην επιστολική τέχνη περιλαμβάνουν κυρίως καρτ ποστάλ, ζωγραφική, κολάζ από υλικά όπως αποκόμματα εφημερίδων ή ανακυκλωμένο χαρτί, αλλά και αντικείμενα (found objects), πλαστικές σφραγίδες και «καλλιτεχνικές σφραγίδες» («artistamps» -- δηλαδή σφραγίδες φτιαγμένες από καλλιτέχνες), λογοτεχνικά κείμενα, όπως ποιήματα, σύντομα αφηγήματα, διηγήματα, κ.τ.ό., αλλά και μουσική (που μπορεί είτε να σταλεί γραμμένη μέσα σε ένα φάκελο με το τυπικό ταχυδρομείο είτε να περιληφθεί μέσω συνδέσμων με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο), ακόμη και σύντομα φιλμ.

1. Matthew Taub, <https://www.atlasobscura.com/articles/mail-art-from-quarantine>, 6 May 2020. Ανάκτηση 11.05.2021, 13:19.

2. Edward M. Plunkett, "The New York Correspondence School", *Art Journal* (Spring 1977).

3. Angie Kordic, *How Did Mail Art Develop into a Global Art Movement?*, 26 Aug. 2016, <https://www.widewalls.ch/magazine/mail-art-correspondence-postal>. Ανάκτηση 5/5/2021, 15:03.

4. <http://www.rayjohnsonstate.com/glossary/>. Ανάκτηση 15.05.2021: Η λέξη «moticos» επινοήθηκε το 1955 από τον Johnson και είναι ανάγραμμα της λέξης «cosmotic», μιας λέξης την οποία τυχαιά επέλεξε από ένα βιβλίο, μαζί με τον φίλο του φωτογράφο Norman Solomon. Αποκαλούσε moticos τα κολλάγ που έφτιαχνε στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1950, όπως και μικρά κείμενα της ίδιας περιόδου.

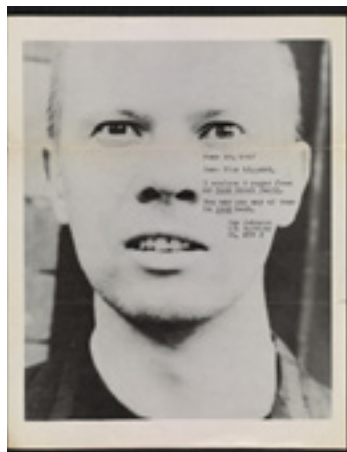
Αν και η επιστολική τέχνη συνδέεται και με τις δράσεις του κινήματος Fluxus (Robert Filliou, George Maciunas, Robert Watts, Ben Vautier και άλλοι), ο πρώτος δημιουργός επιστολικής τέχνης ήταν ο αμερικανός καλλιτέχνης της pop art και της εννοιολογικής τέχνης, Ray Johnson. Οι πειραματισμοί του ξεκίνησαν το 1943, αλλά η ταχυδρομική αποστολή των «moticos» του ξεκίνησε στα μέσα της δεκαετίας του 1950⁴. Ουσιαστικά επρόκειτο για φωτοτυπική αναπαραγωγή έργων (blueprints), τα οποία έστελνε μέσω του ταχυδρομείου με στόχο την ελεύθερη, τη δωρεάν διακίνηση της τέχνης και με σκοπό να προκαλέσει μια συγκεκριμένη ανταπόκριση από τους παραλήπτες (είτε αναγνωρισμένους καλλιτέχνες είτε απλώς φίλους του αποστολέα είτε εντελώς άγνωστους παραλήπτες).

Ο όρος «mail art» εμφανίστηκε στη δεκαετία του 1960. Το 1962 ο Plunkett επινόησε τον όρο «New York Correspondence School», για να αναφερθεί στη δουλειά του Ray Johnson. Ο όρος υιοθετήθηκε από τον ίδιο τον Johnson, που όμως σκοπίμως τον τροποποίησε: έτσι, ο όρος «correspondance» καθιερώθηκε για την επιστολική τέχνη του «Correspondance School». Ο Johnson έστελνε επιστολές με μηνύματα (doodles, σύντομα κείμενα, κ.λπ.) αποτυπωμένα μέσω χρήσης πλαστικών σφραγίδων, ενώ χρησιμοποιούσε ένα είδος λογότυπου γραμμένου με το χέρι, που ήταν το κεφάλι ενός λαγού.

Οι επιστολές των μελών αυτής της σχολής (άλλων καλλιτεχνών ή και τυχαίων παραληπτών) συνήθως περιλάμβαναν απλά ζωγραφικά σκίτσα ή αυτοκόλλητα, δίνοντας οδηγίες στον παραλήπτη να κάνει κάτι εξίσου απλό. Το χιούμορ είναι το κύριο χαρακτηριστικό των μελών αυτής της ομάδας, που δεν ήταν σημαντικοί καλλιτέχνες, αλλά μάλλον ακολούθησαν τον Johnson στην παιγνιώδη διάθεσή του επικοινωνίας⁵.

Ray Johnson, *History of Video Art*.

Ray Johnson mail art to Lucy Lippard, 1973
(Archives of American Art).

Ray Johnson,
Follow Instructions Below.

Πρόκειται για μια δημοκρατική (όπως ο ίδιος ο Johnson τη χαρακτήρισε) μορφή τέχνης, με την έννοια ότι ο καθένας μπορεί να συμμετέχει, χωρίς να χρειάζεται να αφιερώνει πολύ χρόνο και χρήματα. Το αποτέλεσμα συνδέεται έτσι με τη μείωση του άγχους της δημιουργικότητας, ευνοώντας τον αυθορμητισμό και την έκφραση με χιούμορ⁶.

Όπως μπορεί να φανεί από το τελευταίο έργο, συχνά ο Johnson προκαλούσε την αντίδραση του παραλήπτη του με τη φράση «Please add and return» (Παρακαλώ προσθέσατε και επιστρέψατε) ή ζητώντας του/της να αποκόψει ένα κομμάτι και να το στείλει σε άλλους παραλήπτες.

Σύμφωνα με τον Johnson, η αλληλογραφία προσφέρει «έναν τρόπο να μεταφέρεις σε κάποιον ένα μήνυμα ή κάποια ιδέα που δεν είναι γλωσσική· δεν είναι μια αναμέτρηση δύο ανθρώπων. Είναι ένα αντικείμενο που το ανοίγεις ιδιωτικά, πιθανώς, και κοιτάς το μήνυμα [...]. Κοιτάς το αντικείμενο και, ανάλογα με τον βαθμό του ενδιαφέροντός σου, άμεσα αυτό σου περνά το μήνυμα τι υπάρχει εκεί»⁷.

Αν και επισήμως η Correspondence School σταμάτησε τη λειτουργία της το 1973 (με μια ανακοίνωση στις Νεκρολογίες των New York Times!), ο ίδιος ο Johnson συνέχισε να στέλνει έργα του μέχρι τον θάνατό του το 1995. Ήδη όμως άλλοι καλλιτέχνες είχαν πάρει τη σκυτάλη. Ο έφορος τέχνης Matthew Higgs έστειλε ταχυδρομικά το έργο μια ομάδας νέων βρετανών καλλιτεχνών (Billy Childish, Jeremy Deller, Peter Doig, Ceal Floyer, Alan Kane, Elizabeth Peyton και Chris Ofili), αντιδρώντας στην προκλητικά εμπορική YBA movement του Damien Hirst (από το 1988 και εξής). Η Miranda July στο Όρεγκον των Η.Π.Α. κινήθηκε αναλόγως στα 1995, προκαλώντας μια μεγάλη κίνηση επιστολικής τέχνης, μεταξύ αγνώστων της γυναικών καλλιτεχνών και κινηματογραφιστών. Ο Ruud Janssen στην Ευρώπη, στην τελευταία δεκαετία της χιλιετίας, κινήθηκε προς μian άλλη κατεύθυνση, αυτή των επιστολικών συνεντεύξεων.

Στη νέα χιλιετία, το ενδιαφέρον των καλλιτεχνών στρέφεται πλέον στις δυνατότητες της διαδικτυακής επικοινωνίας⁸. Από τις πιο πρόσφατες εξελίξεις είναι η δεύτερη Μπιεννάλε «Mail Art» στη Brooklyn Space Ground Floor Gallery της Νέας Υόρκης, που έλαβε χώρα τον Αύγουστο του 2017. Η πρόσκληση στους καλλιτέχνες ανακοινώθηκε μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και του Facebook, και ανταποκρίθηκαν σε αυτή καλλιτέχνες από όλα τα σημεία της γης.

Ray Johnson και άγνωστοι καλλιτέχνες.

Πρόσκληση του Ray Johnson για την έκθεση του New York Correspondence School στο Whitney Museum, 1970.

Φάκελος τον οποίο έστειλε το 2010 η περφόρμερ Anna Banana (Anna Lee Long) στον καλλιτέχνη κολάζ John Evans (John Evans papers, Archives of American Art).

ΘΙΑΣΟΣ ΩΚΥΠΟΥΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΕΝΟΣ ΔΕΙΠΝΟΥ: ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΑΠΟ ΜΑΚΡΙΑ

μια επιστολική δράση

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΥ chef de cuisine • MARIANA ΚΥΤULAS VRSALONIC δημιουργός θεάτρου •
ΙΛΙΑΝΑ ΠΑΖΑΡΖΗ ηθοποιός • ΣΤΑΜΑΤΗΣ ΠΟΛΕΝΑΚΗΣ συγγραφέας • ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΑΥΡΑΚΗ εικαστικός •
ΑΘΗΝΑ ΣΤΟΥΡΝΑ σκηνογράφος-θεατρολόγος •
ANNA ΤΣΙΧΛΗ-BOISSONNAS δραματολόγος-σκηνοθέτις •

ΣΥΝΟΔΟΙΠΟΡΟΣ-ΣΥΝΔΑΙΤΥΜΟΝΑΣ:

ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΓΑΚΟΣ Σχολείο Τουρισμού Καλαμάτας

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ:

ΛΟΥΚΑΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ συγγραφέας • ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΒΑΜΒΟΥΚΟΣ ηθοποιός-σκηνοθέτης •
ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ εικαστικός • ΔΗΜΗΤΡΑ ΚΑΤΙΩΝΗ μουσικός, ποιήτρια • ΕΛΙΖΑ ΚΟΡΔΟΣΗ γραφίστρια •
ΝΙΚΟΣ ΚΟΥΦΑΚΗΣ πεζογράφος, εκδότης • ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΥΡΙΑΚΑΚΗΣ συνθέτης •
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΕΟΝΤΖΑΚΟΣ μουσικός, ποιητής • CAROLINE LUIGI εικαστικός • HERMAN MAYR μουσικός •
ΖΑΚΛΙΝ ΠΟΛΕΝΑΚΗ εικαστικός • ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΕΝΟΡΜΑΝ ΤΖΙΟΥΒΑΡΑΣ τραγουδιστής, συνθέτης, συγγραφέας •

ΣΥΝΟΜΙΛΗΤΕΣ:

ΚΑΙΤΗ ΑΡΩΝΗ-ΤΣΙΧΛΗ Ομότιμη Καθηγήτρια του Παντείου Πανεπιστημίου •
ΠΑΥΛΟΣ ΓΚΡΑΙΚΗΣ επιχειρηματίας και γραμματέας του Επιμελητηρίου Μεσσηνίας •
ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΟΥΒΑΣ, πατατοκαλλιεργητής, Μεσσηνία •
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΑΝΕΛΛΟΥ υποψήφια διδάκτωρ, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου
Πανεπιστημίου • ALIKI ΚΥΤULAS VRSALONIC, Salta, Αργεντινή •
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΜΗΛΙΤΣΗ-ΝΙΚΑ, Προϊσταμένη των Γενικών Αρχείων του Κράτους Μεσσηνίας •
ΗΛΙΑΣ ΜΠΙΤΣΑΝΗΣ δημοσιογράφος, Καλαμάτα •
Κ. ΝΑΝΤΙΑ ΣΕΡΕΜΕΤΑΚΗ, Καθηγήτρια Πολιτισμικής Ανθρωπολογίας •
ΒΑΣΙΛΗΣ ΣΤΑΘΑΚΗΣ, ιδιοκτήτης ιστορικού παντοπωλείου, Καλαμάτα • VESNA VRSALONIC, Salta, Αργεντινή

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ:

Ευχαριστούμε θερμά την Ελένα Κουτριάνου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και Διευθύντρια του ΕΣΓΘΛ/CCLT, τον Σπύρο Κονοφάο, τεχνικό ήχου, τον Γιάννη Μαργαρίτη, Καλλιτεχνικό διευθυντή του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Καλαμάτας, τη Βίκυ Μαστρογιάννη, σκηνοθέτιδα και ιδρυτικό μέλος της Ομάδας7, όπως επίσης τον Πρόεδρο και το Διοικητικό συμβούλιο του Ιδρύματος Ιωάννου Φ. Κωστοπούλου και ιδιαίτερα τη Μένη Στρογγύλη, Υπεύθυνη Διαχείρισης Οικονομικών Ενισχύσεων.

Η επιστολική δράση *Αποσπάσματα ενός δείπνου: επιστολές από μακριά* είναι μία συμπαραγωγή του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Καλαμάτας, του Θιάσου Ωκύπους και της Ομάδας7.

Πραγματοποιείται σε συνεργασία με το Εργαστήριο Συγκριτικής Γραμματολογίας και Θεωρίας της Λογοτεχνίας (ΕΣΓΘΛ/CCLT) του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου (Διευθύντρια: Ελένα Κουτριάνου).

Με την ευγενική υποστήριξη

ΙΔΡΥΜΑ ΙΩΑΝΝΟΥ Φ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ